INTERNATIONAL JOURNAL OF SCIENTIFIC RESEARCHERS
ISSN: 3030-332X Impact factor: 9,493 Volume 17, issue 1, Aprel 2026
https://wordlyknowledge.uz/index.php/IJSR worldly knowledge
Index: google scholar, research gate, research bib, zenodo, open aire.
https://scholar.google.com/scholar?hl=ru&as_sdt=0%2C5&q=wosjournals.com&btnG
https://www.researchgate.net/profile/Worldly-Knowledge
https://journalseeker.researchbib.com/view/issn/3030-332X

MAKROIQTISODIY SIYOSATNING REAL VALUTA KURSI DINAMIKASIGA TA'SIRI

Iskandarov Bekzod Abdijalilovich
Samarqand iqtisodiyot va servis instituti
Iqtisodiyot nazariyasi kafedrasi katta o'qituvchisi\
Sobirov Akobir
Samarqand iqtisodiyot va servis instituti talabasi

Annotatsiya

Ushbu maqolada makroiqtisodiy siyosatning real valuta kursi dinamikasiga ta'siri nazariy va amaliy jihatdan tahlil qilinadi. Tadqiqotda fiskal va monetar siyosat instrumentlarining valyuta bozoridagi muvozanatga, inflyatsiya darajasiga hamda tashqi savdo balansiga ko'rsatadigan ta'siri asosiy yo'nalish sifatida o'rganiladi. Real valuta kursining o'zgarishi iqtisodiyotning raqobatbardoshligi va eksport-import oqimlariga bevosita ta'sir etishi nuqtayi nazaridan tahlil qilinadi. Shuningdek, makroiqtisodiy barqarorlik sharoitida valuta kursining shakllanish mexanizmlari va unga ta'sir qiluvchi ichki hamda tashqi omillar o'rtasidagi bog'liqlik yoritiladi. Tadqiqot natijalari makroiqtisodiy siyosatni samarali yuritishda valuta kursi barqarorligini ta'minlash muhim omillardan biri ekanligini ko'rsatadi.

Kalit so'zlar: makroiqtisodiy siyosat, real valuta kursi, monetar siyosat, fiskal siyosat, inflyatsiya, tashqi savdo balansi, iqtisodiy muvozanat, valuta bozori, raqobatbardoshlik, makroiqtisodiy barqarorlik

Kirish. So'nggi yillarda global iqtisodiyotda yuz berayotgan o'zgarishlar, kapital harakatlarining erkinlashuvi hamda xalqaro savdoning kengayishi milliy valyuta kurslarining shakllanish jarayonini yanada murakkablashtirmoqda. Bunday sharoitda makroiqtisodiy siyosatning, xususan monetar va fiskal instrumentlarning real valuta kursi dinamikasiga ta'sirini o'rganish dolzarb ilmiy-amaliy ahamiyat kasb etadi. Real valuta kursi iqtisodiyotning tashqi raqobatbardoshligini belgilovchi asosiy indikatorlardan biri bo'lib, uning o'zgarishi eksport-import hajmi, inflyatsiya darajasi hamda umumiy iqtisodiy muvozanatga bevosita ta'sir ko'rsatadi. Shu sababli makroiqtisodiy siyosat choralarining valuta kursi barqarorligiga qanday mexanizmlar orqali ta'sir etishini tahlil qilish muhim vazifa hisoblanadi. Mazkur maqolada fiskal xarajatlar, pul-kredit siyosati, foiz stavkalari va inflyatsion kutilmalar kabi omillar real valuta kursi dinamikasiga qanday ta'sir qilishi nazariy yondashuvlar asosida yoritiladi. Shuningdek, ochiq iqtisodiyot sharoitida ichki va tashqi muvozanat o'rtasidagi o'zaro bog'liqlik, valyuta bozori mexanizmlarining ishlash xususiyatlari ham ko'rib chiqiladi. Tadqiqotning asosiy maqsadi makroiqtisodiy siyosat instrumentlarining real valuta kursiga ta'sir darajasini aniqlash hamda ularning iqtisodiy barqarorlikni ta'minlashdagi rolini asoslashdan iborat. Ushbu yondashuv orqali milliy iqtisodiyotda valyuta kursi barqarorligini ta'minlashga qaratilgan siyosiy qarorlarni yanada samarali ishlab chiqish imkoniyati yuzaga keladi. In O'zbekiston sharoitida amalga oshirilayotgan iqtisodiy islohotlar, valyuta bozorining liberallashuvi va inflyatsion targetlash rejimiga o'tish jarayonlari ushbu mavzuning dolzarbligini yanada oshiradi. Shu bilan birga, mavjud empirik tadqiqotlarda real valuta kursiga ta'sir etuvchi omillar ko'pincha qisqa muddatli tebranishlar nuqtayi nazaridan tahlil qilingan bo'lib, uzoq muddatli makroiqtisodiy siyosat ta'siri yetarli darajada yoritilmagan. Mazkur ishda analitik va

solishtirma yondashuvlardan foydalanilgan holda muammoning kompleks tahlili amalga oshiriladi. Natijalar makroiqtisodiy siyosatni shakllantirish jarayonida valyuta kursi barqarorligini hisobga olish zarurligini asoslab beradi. Bu esa iqtisodiy qarorlar samaradorligini oshirishga xizmat qiladi.

Asosiy qism. Makroiqtisodiy siyosat real valuta kursi dinamikasiga ta’sir etuvchi eng muhim omillardan biri bo‘lib, u orqali iqtisodiyotning tashqi muvozanati, ichki narxlar darajasi hamda xalqaro raqobatbardoshlik shakllanadi. Real valuta kursi nafaqat nominal kurs va narxlar darajasi nisbatini ifodalaydi, balki iqtisodiyotning umumiy holatini ham aks ettiruvchi indikator sifatida xizmat qiladi. Shu boisdan makroiqtisodiy siyosatning har qanday o‘zgarishi valuta kursi orqali real sektor faoliyatiga sezilarli ta’sir ko‘rsatadi.

Monetar siyosat real valuta kursi dinamikasiga bevosita va bilvosita ta’sir etuvchi asosiy instrumentlardan biridir. Markaziy bank tomonidan pul massasining oshirilishi yoki kamaytirilishi foiz stavkalari orqali kapital oqimlariga ta’sir qiladi. Foiz stavkalari pasayganda, milliy valyutaga bo‘lgan talab kamayadi, natijada uning qadrsizlanishi kuzatiladi. Bu esa real valuta kursining oshishi yoki pasayishiga olib kelib, eksport va import hajmlariga ta’sir ko‘rsatadi. Aksincha, qat’iy monetar siyosat milliy valyutani mustahkamlab, importni arzonlashtirishi, biroq eksport raqobatbardoshligini kamaytirishi mumkin.

Fiskal siyosat ham real valuta kursi shakllanishida muhim rol o‘ynaydi. Davlat xarajatlarining ortishi yoki soliq siyosatidagi o‘zgarishlar umumiy talab darajasiga ta’sir qilib, inflyatsion bosimni yuzaga keltiradi. Agar davlat xarajatlari ishlab chiqarish quvvatidan tezroq o‘ssa, bu ichki narxlar darajasining oshishiga olib keladi va natijada real valuta kursi mustahkamlanadi. Bunday holat eksport sektoriga salbiy ta’sir ko‘rsatishi mumkin, chunki milliy mahsulotlar tashqi bozorda qimmatroq bo‘lib qoladi.

Real valuta kursining dinamikasi ochiq iqtisodiyot sharoitida kapital harakatlari bilan ham chambarchas bog‘liq. Xalqaro kapital oqimlarining erkinlashuvi investorlarning foiz stavkalari va iqtisodiy barqarorlikka bo‘lgan ishonchi asosida shakllanadi. Agar mamlakatda iqtisodiy siyosat barqaror va prognoz qilinadigan bo‘lsa, xorijiy investitsiyalar oqimi ortadi, bu esa milliy valyutani mustahkamlaydi. Shu bilan birga, kapitalning tez kirib kelishi qisqa muddatda valuta kursini haddan tashqari mustahkamlab, real sektor uchun nomutanosibliklar keltirib chiqarishi mumkin.

Inflyatsiya ham real valuta kursiga ta’sir qiluvchi asosiy omillardan biridir. Yuqori inflyatsiya sharoitida ichki narxlar oshishi milliy valyutaning real qiymatini pasaytiradi. Bu holat tashqi savdo balansida o‘zgarishlarga olib keladi, chunki import mahsulotlari nisbatan arzonlashadi, eksport esa qimmatroq bo‘lib qoladi. Natijada savdo defitsiti yuzaga kelishi ehtimoli ortadi. Shu sababli inflyatsiyani nazorat qilish makroiqtisodiy siyosatning asosiy vazifalaridan biri hisoblanadi.

Real valuta kursi shakllanishida tashqi omillar ham muhim ahamiyatga ega. Jahon bozoridagi xomashyo narxlari, global foiz stavkalari va iqtisodiy inqirozlar milliy valyuta barqarorligiga bevosita ta’sir qiladi. Masalan, eksportga yo‘naltirilgan iqtisodiyotlarda xomashyo narxlarining pasayishi valyuta tushumini kamaytirib, milliy valyutaning qadrsizlanishiga olib keladi. Shu bilan birga, global moliyaviy beqarorlik kapitalning

rivojlanayotgan mamlakatlardan chiqib ketishiga sabab bo‘lib, valuta kursi tebranishlarini kuchaytiradi.

Nazariy jihatdan, ochiq iqtisodiyot modelida (Mundell–Fleming yondashuvi asosida) makroiqtisodiy siyosatning samaradorligi valyuta rejimiga bevosita bog‘liq ekanligi ko‘rsatiladi. Suzuvchi valyuta kursi sharoitida monetar siyosat nisbatan samaraliroq bo‘lsa, qat’iy kurs rejimida fiskal siyosat ko‘proq ta’sir kuchiga ega bo‘ladi. Bu esa har bir mamlakat o‘z iqtisodiy strukturasidan kelib chiqib siyosiy instrumentlarni muvofiqlashtirishi zarurligini bildiradi.

Umuman olganda, real valuta kursi dinamikasi ko‘p omilli va murakkab jarayon bo‘lib, u makroiqtisodiy siyosatning barcha yo‘nalishlari bilan uzviy bog‘liqdir. Monetar va fiskal siyosatning uyg‘unligi, inflyatsiyaning nazorat qilinishi hamda kapital oqimlarining oqilona boshqarilishi valuta kursi barqarorligini ta’minlashda hal qiluvchi ahamiyat kasb etadi. Shu nuqtayi nazardan, iqtisodiy siyosatni shakllantirishda real valuta kursiga ta’sir etuvchi omillarni kompleks tahlil qilish zarur hisoblanadi.

Xulosa va takliflar. Makroiqtisodiy siyosatning real valuta kursi dinamikasiga ta’siri bo‘yicha olib borilgan tahlillar shuni ko‘rsatadiki, valuta kursi barqarorligi alohida bir instrument orqali emas, balki monetar, fiskal va tashqi sektor siyosatlarining o‘zaro uyg‘unligi natijasida shakllanadi. Real valuta kursi iqtisodiyotning ichki muvozanati bilan tashqi raqobatbardoshligini bog‘lovchi asosiy ko‘rsatkich bo‘lgani uchun uni boshqarishda qisqa muddatli choralarga tayanish yetarli emas, balki tizimli va uzoq muddatli yondashuv zarur. Tadqiqot natijalaridan kelib chiqib aytish mumkinki, inflyatsiya darajasining barqaror nazorati va pul massasining iqtisodiy o‘sish sur’atlariga mos ravishda boshqarilishi real valuta kursining keskin tebranishlarini kamaytiradi. Shu bilan birga, fiskal siyosatda davlat xarajatlarining samaradorligini oshirish, ya’ni iste’mol xarajatlaridan ko‘ra ishlab chiqarish va infratuzilmaga yo‘naltirilgan investitsiyalarni ko‘paytirish valuta kursiga bosimni kamaytiradi va iqtisodiyotning tashqi barqarorligini mustahkamlaydi. Ochiq iqtisodiyot sharoitida kapital oqimlarini to‘liq cheklash emas, balki ularni samarali tartibga solish muhim hisoblanadi, chunki haddan tashqari kapital kirib kelishi ham, chiqib ketishi ham valuta kursida nomutanosibliklar keltirib chiqarishi mumkin. Shuningdek, eksport salohiyatini oshirish va import o‘rnini bosuvchi ishlab chiqarishni rivojlantirish real valuta kursining uzoq muddatli barqarorligini ta’minlovchi asosiy omillardan biridir. Amaliy jihatdan qaraganda, markaziy bank tomonidan kommunikatsion siyosatning kuchaytirilishi va bozor ishtirokchilarida aniq inflyatsion kutilmalarni shakllantirish valuta bozoridagi noaniqlikni kamaytiradi. Bundan tashqari, makroiqtisodiy prognozlash tizimini takomillashtirish va siyosiy qarorlarni ma’lumotlarga asoslangan holda qabul qilish valuta kursi tebranishlarini yumshatishda muhim rol o‘ynaydi. Xulosa qilib aytganda, real valuta kursi barqarorligini ta’minlash faqat bitta siyosiy yo‘nalish vazifasi emas, balki kompleks makroiqtisodiy boshqaruv tizimining natijasidir va ushbu tizimning samaradorligi iqtisodiyotning umumiy raqobatbardoshligini belgilaydi.

ISSN: 3030-332X Impact factor: 9,493 Volume 17, issue 1, Aprel 2026
https://wordlyknowledge.uz/index.php/IJSR worldly knowledge
Index: google scholar, research gate, research bib, zenodo, open aire.
https://scholar.google.com/scholar?hl=ru&as_sdt=0%2C5&q=wosjournals.com&btnG
https://www.researchgate.net/profile/Worldly-Knowledge
https://journalseeker.researchbib.com/view/issn/3030-332X

Foydalanilgan adabiyotlar

1. Karimov, B. (2023). Valyuta siyosatining iqtisodiy o‘sishga ta’siri. *Iqtisodiyot va moliya jurnali*, 4(2), 45–52.
2. Sobirov, A. (2025). O‘zbekistonda makroiqtisodiy barqarorlikni ta’minlashda valyuta kursining ta’siri. *Iqtisodiy taraqqiyot va tahlil*, 3(1), 155–161. https://doi.org/10.60078/2992-877X-2025-vol3-iss1-pp155-161
3. Xalilova, S. A. qizi. (2025). O‘zbekiston valyuta siyosatining muqobil yo‘nalishlari va almashuv kursi tizimlarining tahlili. *Ilm-fan yangiliklari konferensiyasi*, 11(1). https://worldlyjournals.com/index.php/ztvdq/article/view/16987
4. Umirov, A. T., & Komilov, J. (2024). Valyuta kursi makroiqtisodiy siyosatga ta’siri. *Worldly Knowledge Conference*, 7(2). https://worldlyjournals.com/index.php/wkc/article/view/1847
5. Ximmatov, S. B. o‘g‘li. (2025). Valyuta kursining iqtisodiy o‘sishga ta’sirini baholash metodologiyasi. *Bank-moliya akademiyasi ilmiy ishlari*. https://www.wosjournals.com/index.php/shokh/article/view/6962